พุทธพล มงคลวรวรรณ
ภาควิชาประวัติศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

วรรณกรรม**ภาษาจีน**ในมาเลเซีย

เช่นเดียวกับวรรณกรรมไทยที่มักหมายถึงวรรณกรรมที่เขียนขึ้นในภาษาไทย เมื่อกล่าวถึงวรรณกรรมของมาเลเซียแล้วก็มักจะหมายถึงวรรณกรรมมลายูไปในที โดยเรามักจะลืมนึกไปว่าเอาเข้าจริงแล้วในประเทศไทยและมาเลเซียก็อาจจะมีเพื่อนร่วมชาติที่ไม่ได้ผลิตงานวรรณกรรมด้วย “ภาษาแห่งชาติ” และงานในภาษาอื่นเหล่านี้ ก็มักถูกจัดอยู่นอก “วัฒนธรรมแห่งชาติ” ที่ได้รับการสนับสนุนและเผยแพร่ในฐานะภาพแสดงแทนของชาติอันทำให้ความแตกต่างหลากหลายที่ดำรงอยู่เป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏออกมา การรับรู้และทำความเข้าใจวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่อยู่นอกวัฒนธรรมแห่งชาตินอกจากจะเป็นการเติมเต็มภาพความแตกต่างหลากหลายของแต่ละสังคมแล้ว ในแง่หนึ่งก็เป็นการทำความเข้าใจใจกลางของวัฒนธรรมแห่งชาติได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาเลเซียอันเป็นประเทศที่ยอมรับการดำรงอยู่ของชาติพันธุ์ต่างๆ อย่างชัดเจน และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เป็นหัวใจสำคัญของรัฐประชาชาติด้วยแล้ว การทำความรู้จักกับวรรณกรรมของคนมาเลเซียกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่มลายูก็ยิ่งสำคัญต่อการทำความเข้าใจสังคม วัฒนธรรมและความรู้สึกนึกคิดของสังคมมาเลเซีย

ภายใต้ความเป็นสังคมหลากเชื้อชาติของมาเลเซีย “ความเป็นจีน” ของชาวจีนในมาเลเซียมีหัวใจสำคัญอยู่ที่ภาษาจีน แม้ว่าในเชิงกฎหมาย

และการเมืองของมาเลเซียจะมีความชัดเจนของการแบ่งแยกระหว่างความเป็นจีน ความเป็นมลายูหรือการเป็นภูมิบุตร แต่ความเป็นคนจีนนั้นก็ไม่ได้เป็นเนื้อเดียวกันเสียทั้งหมดโดยเฉพาะภาษาพูด การรู้ภาษาเขียนและการสนับสนุนให้ประชาชนพูดภาษาจีนกลางมาตรฐาน (ผู่ตงฮั่ว) ก็เป็นการเมืองวัฒนธรรมของชนชั้นนำชาวจีนที่จะสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของชาวจีนที่มีภาษาแม่หลักๆ ไม่ต่ำกว่า 5 ภาษา อันเป็นกระแสเดียวกับชาตินิยมจีนที่เกิดขึ้นในหมู่ชาวจีนทั่วโลก ดังนั้นโรงเรียนจีนจึงกลายเป็นเสาหลักทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชาวจีนในมาเลเซีย แต่ภายใต้ตรรกะแบบเดียวกัน ความจำเป็นของการสร้างรัฐประชาชาติที่ต้องการความเหมือนมากกว่าความต่าง แม้ว่าจะยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น วัฒนธรรมของชาติโดยเฉพาะภาษาประจำชาติได้กลายเป็นสิ่งที่บังคับให้ประชาชนทุกคนต้องใช้ติดต่อสื่อสารกันภายในชาติ การศึกษาของชาวจีนในโรงเรียนภาษาจีน แม้จะถูกกำหนดหลักสูตรภาคบังคับให้เรียนภาษามลายูด้วย ก็ได้กลายเป็นแหล่งเดียวที่จะสืบทอดความเป็นจีนให้แก่เยาวชนจีน ไม่ให้ถูกกลายกลืนด้วยการใช้ภาษามลายู ซึ่งเป็นภาษาเดียวหลังปี 1971 หลังจากยกเลิกการใช้ภาษาอังกฤษในฐานะภาษาในการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา รวมถึงความใฝ่ฝันถึงทางเลือกการศึกษาของคนจีนในระดับที่สูงกว่านั้นตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1960 ก็ไม่เป็นผลสำเร็จเช่นกัน เพราะโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยจีน “เมอร์เดกา” ไม่ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งขึ้น

ด้วยภาษาเป็นแกนหลักของความเป็นจีนในมาเลเซีย การอ่านและการเขียนด้วยภาษาจีนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการแสดงออกตัวตนของพวกเขาเท่าๆ กับหรือมากกว่าการแสดงออกทางวัฒนธรรมอย่างอื่น ซึ่งกรณีนี้จะต่างกับของไทยเป็นอย่างมากที่การอ่านและเขียนด้วยภาษาจีนดูจะจำกัดตัวเป็นอย่างมากในหมู่ “ชาวไทยเชื้อสายจีน” หรือแม้กระทั่งการพูดภาษาจีนสำเนียงต่างๆ ที่ดูจะสูญหายไป ความเป็นจีนในไทยดูจะเป็นเรื่องของประเพณีและเครือญาติเสียเสียมากกว่าการแสดงออกทางด้านภาษา การดำรงอยู่และมีความสำคัญยิ่งของการรู้ภาษาจีน ทั้งภาษาเขียน (ที่เปลี่ยนมาใช้ตัวอักษรแบบย่อในปี 1981) และภาษาพูดแบบผู่ตงฮั่ว ทำให้โลกทัศน์ ความรู้สึกนึกคิด การรับรู้ข่าวสารและแบบแผนของวิถีชีวิตยังคงมีความเชื่อมโยงกับโลกทางวัฒนธรรมของจีน (cultural China) อยู่ค่อนข้างมาก สื่อภาษาจีนตั้งแต่ภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หนังสือและวรรณกรรม ตลอดจนสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในปัจจุบันเป็นโลกทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงถึงกันหมดในหมู่ชาวจีนทั้งบนแผนดินใหญ่ ไต้หวัน ฮ่องกง และชุมชนจีนโพ้นทะเลทั่วโลก เราจึงพบเห็น “หนังจีน” “หนังสือพิมพ์จีน” “หนังสือจีน” “ดาราหนังจีน” “นักร้องจีน” ที่แยกไม่ออกว่ามีที่มาจากแหล่งไหน แม้ว่าในปัจจุบันสาธารณรัฐประชาชนจีนจะมีบทบาทอย่างมากทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจก็ตาม แต่ศูนย์กลางของจีนทางวัฒนธรรมของมาเลเซียจะยังคงเป็นไต้หวัน ทั้งนี้เนื่องจากประวัติศาสตร์ทางการเมืองในยุคสงครามเย็นที่มาเลเซียและชาวจีนในมาเลเซียที่ไม่ใช่ชาวพรรคคอมมิวนิสต์ ย่อมถือว่าบ้านเกิดของตัวเองนั้นไม่สามารถกลับได้ และจีนที่ไต้หวันคือผู้พิทักษ์และสืบทอด “ความเป็นจีน” ที่แท้เอาไว้ การติดต่อทางวัฒนธรรมและการศึกษากับไต้หวันก็คือการติดต่อกับบ้านเกิดของ “ความเป็นจีน” ซึ่งบทบาทของไต้หวันดังกล่าวโดยเฉพาะด้านวัฒนธรรมอุตสาหกรรมบันเทิงและแบบวิถีชีวิตก็ยังมีความสำคัญตราบถึงปัจจุบัน

ในด้านงานวรรณกรรม ไต้หวันไม่เพียงแต่เป็นแหล่งผลิตงานวรรณกรรมของนักเขียนจีนไต้หวันและฮ่องกงเท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งสำคัญของการเขียนวรรณกรรมภาษาจีนของชาวจีนโพ้นทะเลด้วย

ซึ่งในประวัติวรรณกรรมของจีนจะจัดประเภทงานเขียนเหล่านี้ว่าเป็น “วรรณกรรมจีนโพ้นทะเล” (หรือในจีนแผ่นดินใหญ่ปัจจุบันเรียก วรรณกรรมโลกในภาษาจีน หรือ World literatures in Chinese) คูกุยเฟิง (Chiu Kuei-Fen) ได้ศึกษาวรรณกรรมจีนโพ้นทะเลที่ผลิตขึ้นบนเกาะไต้หวัน ทำให้เราเห็นว่านักเขียนมาเลเซียก็เป็นส่วนหนึ่งของแนวการเขียน (genre) ดังกล่าว และมีบทบาทสำคัญต่อประวัติศาสตร์วรรณกรรมของไต้หวันด้วย ทั้งนี้ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมาที่นโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติของมาเลเซียมีผลบังคับใช้อย่างเข้มงวดขึ้น วรรณกรรมภาษาจีนในมาเลเซียซึ่งขาดไร้ซึ่งแหล่งทรัพยากรสนับสนุนอย่างจริงจัง ไต้หวันจึงกลายเป็นแหล่งสำคัญที่สุดของวรรณกรรมภาษาจีนในมาเลเซีย พร้อมๆ ไปกับที่นักเรียนจีนมาเลเซียที่ต้องการจะศึกษาต่อในระบบการศึกษาภาษาจีนในระดับอุดมศึกษาก็ต้องมาเรียนต่อที่ไต้หวัน เพราะมาเลเซียไม่อนุญาตให้มีมหาวิทยาลัยภาษาจีน ดังนั้นนักเขียนจีนมาเลเซียที่ผลิตงานเป็นภาษาจีนส่วนมากก็มักเป็นผู้สำเร็จการศึกษาจากไต้หวัน

นั้นเอง การผลิตงานวรรณกรรมภาษาจีนของนักเขียนมาเลเซียจึงแยกไม่ออกจากบริบททางวรรณกรรมของไต้หวัน

นักเขียนมาเลเซียคนสำคัญที่ผลิตงานที่ไต้หวัน คือ **หลี่หยงผิง** (Li Yong-ping) งานเขียนของเขาเกิดขึ้นท่ามกลางการขับเคี่ยวของวรรณกรรมสองกระแส คือ วรรณกรรมสมัยใหม่นิยมกับวรรณกรรมท้องถิ่นนิยม (nativist movement) งานของหลี่เรื่อง Chronicle of Chi-ling ในทศวรรษ 1980 ซึ่งเป็นนิยายที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับคดีข่มขืนของหญิงสาวผู้หนึ่ง ได้รับการยกย่องมากว่ามีความเป็นเลิศทางด้านสุทรียภาพ อันเป็น *“ตัวแทนของจุดสูงสุดของวรรณกรรมแนวสมัยใหม่นิยมของไต้หวันตั้งแต่หลัง 1949 เป็นต้นมา”* ความโดดเด่นของงานหลี่คือการเป็นวรรณกรรมสมัยใหม่ที่มีลักษณะเป็นจีนมากกว่าตะวันตก หลี่ใช้เลือกใช้วิธีการเล่าเรื่องแบบวรรณกรรมจีนคลาสสิกที่ฉายภาพชีวิตประจำวันและความเชื่อของชาวบ้านในชนบทก่อนสมัยใหม่ การยกย่องเชิดชูวรรณกรรมคลาสิกของจีนในแบบสมัยใหม่ หลี่ได้ทำให้จีนในงานเขียนของเขาเป็นจีนที่บริสุทธิ์งดงามปลดพ้นจากการปลอมปนของภาษาทางวรรณกรรมแบบตะวันตกอันเป็นแก่นหลักของพวกสมัยใหม่นิยม ลักษณะของการทำให้ “จีน” มีความบริสุทธิ์ในงานวรรณกรรมหรือ “ความเป็นจีน” อันบริสุทธิ์นี้ยังปรากฏในงานเขียนของนักเขียนจีนมาเลเซียอีกคนหนึ่งคือ **เหวิน รุยอัน** (Wen Rui-an) ซึ่งเขียนนวนิยายกำลังภายในที่มีความเป็นจีนในโลกก่อนสมัยใหม่ที่มีลักษณะนามธรรมอย่างมาก การกลับเข้าไปหาขนบทางวรรณกรรมแบบดั้งเดิมของนักเขียนมาเลเซีย

เหล่านี้มีความน่าในใจที่ไม่เป็นเพียงการโหยหาอดีตเพียงอย่างเดียว **คูกุยเฟิง** ยังเสนอให้มองในบริบททางประวัติศาสตร์และวรรณกรรมของนักเขียนเหล่านี้ การเขียนของพวกเขาในทางหนึ่งเป็นกระบวนการ “กลับคืนสู่บ้านเกิด” เพราะนักเขียนเหล่านี้เป็นพวกจีนโพ้นทะเลที่เกิดและเติบโตในแผ่นดินอื่น การกลับมาเขียนที่บ้านเกิด คือการกลับคืนสู่ความเป็นจีนที่แท้ที่อัตลักษณ์ของตนเองต้องการแสวงหา งานเขียนของจีนโพ้นทะเลมีความเป็นจีนหรือมีความเป็นจีนบริสุทธิ์ยิ่งกว่าคนจีนเสียเอง เป็นภาวะที่ไม่เพียงแต่ในงานวรรณกรรม หากเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมต่างๆ ของจีนโพ้นทะเล อย่างเรื่องอาหารการกิน ศาสนา และประเพณีวัฒนธรรม

กระบวนการกลับคืนสู่ความเป็นจีนของนักเขียนจีนมาเลเซียในไต้หวันเป็นด้านหนึ่งของการเมืองวัฒนธรรมของการผลิตผลงานวรรณกรรม อีกด้านหนึ่งหรืออีกพื้นที่หนึ่ง ในบริบทของมาเลเซียและชุมชนชาวจีนในมาเลเซียเอง ที่ความจำเป็นในการสร้างรัฐประชาชาติที่ต้องการผนวกเอาชาวจีนเข้ามาอยู่ภายใต้วัฒนธรรมแห่งชาติ ภาษาเป็นพื้นที่ของการแย่งชิงระหว่างวัฒนธรรมของชาติพันธุ์กับความเป็นชาติมาเลเซียที่วัฒนธรรมมลายูมีอำนาจนำ การธำรงไว้ซึ่งภาษาจีนจึงเป็นภารกิจที่สำคัญอย่างยิ่งของความเป็นชุมชนชาติพันธุ์จีน ไม่เพียงแต่การรักษาไว้ซึ่งภาษา แต่หมายถึงภาษาที่แท้และบริสุทธิ์ที่เป็นหนึ่งในขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมจีน ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ รากเหง้าและโลกทางวัฒนธรรมของจีน ภารกิจการเขียนวรรณกรรมภาษาจีนของนักเขียนมาเลเซียในอีกทางหนึ่งคือการ

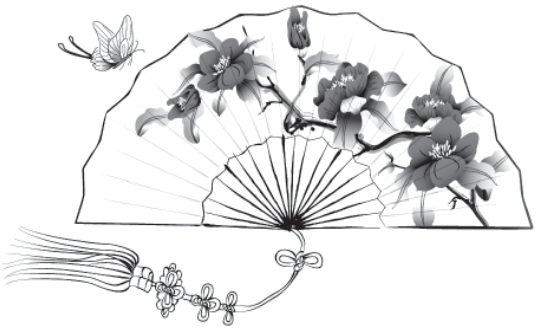

ต่อสู้เชิงการเมืองวัฒนธรรมในบริบทของการกลายกลืนภายใต้วัฒนธรรมแห่งชาติของมาเลเซียด้วย

แต่ภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 ที่กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยได้เกิดขึ้นในไต้หวัน กระแสยอมรับความเป็นท้องถิ่นไปจนถึงกระแสชาตินิยมไต้หวันที่แยกขาดจากความเป็นจีน อันทำให้กระแสท้องถิ่นนิยมในทางวรรณกรรมได้กลายเป็นกระแสหลักที่วิพากษ์ภาษาและวรรณกรรมที่เขียนด้วยภาษาจีนแบบมาตรฐานที่รัฐบาลพรรคก๊กมินตั๋งสนับสนุน และเปิดทางให้กับภาษาถิ่นและภาษาเขียนที่ไม่ใช่แบบมาตรฐานได้มีบทบาทโลดแล่นในวงวรรณกรรมไต้หวัน แน่นอนว่าสิ่งเหล่านี้ย่อมสัมพันธ์กับการเขียนของนักเขียนจีนโพ้นทะเล เพราะงานเขียนของนักเขียนจีนโพ้นทะเลที่แม้จะมาจากท้องถิ่นอื่นที่ห่างไกล แต่หากโดยตัวมันเองกลับสะท้อนลักษณะความเป็นแก่นแท้และองค์รวมของความเป็นจีน อันเป็นเป้าหมายที่ท้องถิ่นนิยมต้องการจะวิพากษ์

ในทศวรรษ 1990 นักเขียนมาเลเซียที่สร้างชื่อเสียงโด่งดังในไต้หวันอย่าง **อึ้งกิมจิว** (Ng Kim-chew) เขียนเรื่อง The Fish bone ซึ่งได้รับรางวัลทางวรรณกรรมในไต้หวันเมื่อปี 1995 สะท้อนลักษณะสำคัญที่เปลี่ยนแปลงไปในวรรณกรรมภาษาจีน

โดยนักเขียนมาเลเซีย ใน The Fish bone ตัวละครเอก เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยที่มีความหลงใหลในตัวอักษรที่เขียนบนกระดูก (Oracle bone script) ซึ่งเรื่องราวในตัวบทก็เผยให้เห็นถึงความเป็นมาของความหลงใหลและยึดติดของสิ่งนั้นว่ามาจากรุ่นพี่ที่พยายามค้นหาความเป็นจีนของตนเองภายใต้ความตึงเครียดในเรื่องชาติพันธ์ในมาเลเซีย อันนำไปสู่ความหลงใหลถึงขั้นหมกมุ่นทั้งวิถีชีวิตประจำวันและอาชีพการ ความรักและความตายหลอมรวมกันในกิจกรรมอันนี้ เช่น ตัวเอกแอบขโมยเต่าจากบ่อของมหาวิทยาลัยเพื่อเอากระดองมาแกะสลักตัวอักษร โดยเรื่องราวได้คลี่คลายในตอนท้ายว่าการยึดติดหมกมุ่นในอักษรที่เขียนบนกระดูกนั้นมาจากเหตุการณ์ที่ในวันหนึ่งเขาพบกระดูกของรุ่นพี่ซึ่งเสียชีวิตโดยบังเอิญ ภายใต้กองซากกระดองเต่า เขาได้ตัดเอากระดูกส่วนคอของรุ่นพี่คนนั้นเพื่อเก็บไว้ ขณะเดียวกันก็รู้สึกตื่นเต้นและเกิดความใคร่จนเขาต้องสำเร็จความใคร่กับกระดองเต่า และในท้ายที่สุดเรื่องราวก็เผยให้เห็นว่ากระดูกปลาที่เขาห้อยคอติดตัวไปมาก็คือกระดูกรุ่นพี่คนนั้นนั้นเอง

เรื่อง The Fish bone เป็นความเปรียบอย่างเด่นชัดถึงภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก (หรือ dilemma) ของชาวจีนมาเลเซียในความสัมพันธ์กับการยึดติดหมกมุ่นกับจินตนาการความเป็นจีน เพราะภาษาจีนเป็นสิ่งที่สำคัญมากที่ต้องพิทักษ์รักษาให้คงอยู่ในสังคมมาเลเซีย ที่น่าสนใจในงานของอึ้ง คือ เขาเลือกที่จะใช้ตัวอักษรกระดูกเป็นสิ่งที่ตัวเอกยึดติด ซึ่งเป็นภาษาที่ตายแล้วและการยึดติดดังกล่าวนั้นเกี่ยวพันกับความตาย เหมือนกับความเป็นจีนที่แท้นั้นตายไปแล้วแต่ยังคงโลดแล่นในจินตนาการของจีนมาเลเซีย บ้านเกิดที่ลูกจีนทุกคนอยากจะกลับไปทั้งในความเป็นจริง ทั้ง “แผ่นดินใหญ่” และไต้หวัน และในเชิงจินตนาการ วัฒนธรรมจีน “ที่แท้” กลายเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้อีกต่อไป ซึ่งจะต่างจากนักเขียนรุ่นก่อนหน้าที่การเขียนแบบจีนคลาสสิกคือการกลับคืนความเป็นจีน ความหมายหรือภาวะเช่นนี้ทำให้ชาวจีนในมาเลเซียไม่ใช่จีนโพ้นทะเลอีกต่อไป เพราะจีนโพ้นทะเลย่อมหมายถึงอาจยังคงกลับบ้านได้ แต่นี่พวกเขาได้กลายเป็นคนพลัดถิ่น (Diaspora) ซึ่งหมายถึงการอยู่อย่างไม่มีบ้าน เพราะมาเลเซียสำหรับชาวจีนแล้วก็ยังไม่ใช่บ้านของเขาอยู่ดี เพราะสภาพการเมืองและอัตลักษณ์ของชาวจีนมาเลเซียยังไม่สามารถหลอมรวมกับความเป็นมาเลเซียได้อย่างแนบสนิท

แต่กระนั้นการทำมาเลเซียให้เป็นบ้านของชาวจีนก็เป็นส่วนหนึ่งของการเมืองและการเมืองวัฒนธรรมของชาวจีนในมาเลเซียตราบจนปัจจุบัน ซึ่งเราอาจจะสังเกตเห็นได้ในปัจจุบันในวรรณกรรมและสื่อต่างๆ ที่ผลิตขึ้นในท้องถิ่นอันเป็นประเด็นที่จะได้กล่าวในตอนต่อไป

บทความนี้ปรับปรุงจากการบรรยายในการเสวนาทางวิชาการหัวข้อ “เปิดประเทศเพื่อนบ้านผ่านงานวรรณกรรม: อ่าน-เขียนวรรณกรรมโลกมลายู” ในงาน **“ชุมนุมวรรณกรรม: เปิดประเทศเพื่อนบ้านผ่านวรรณกรรม”** ที่จัดโดยสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย วันที่ 30 พฤศจิกายน 2556 ณ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์